

Umění, které klame naše smysly.

Výstava *Pioneers* představuje vynikající umělce, kteří zásadně přispěli k vývoji op-artu a kinetismu, čímž posunuli hranice tradičního malířství a sochařství. Tito průkopníci nám svými inovativními díly umožňují nahlédnout do světa, kde se realita prolíná s iluzí, a nabízejí nový způsob vnímání světa kolem nás.

Op-art a kinetismus vznikly v polovině 20. století jako touha po nových formách vyjádření. Oba směry výrazně ovlivnily moderní umění. Na jejich vznik měl vliv rozvoj vědy, především v oblasti fyziky a psychologie, které inspirovali umělce k experimentům s pohybem, světlem a optickými jevy. Během 20. století došlo k řadě společenských a technologických změn, což se odráželo právě v kinetismu a op-artu, které byly reakcí na stále měnící se svět. Oba tyto směry se zaměřují na zkoumání a vnímání optických jevů a pohybu. Umělci využívají geometrické tvary, linie, kontrasty a barevné plochy, matematické principy, aby vytvořili iluzi třetího rozměru, vibrujících povrchů nebo nekonečných vzorů. Královnou op-artu se v průběhu let stala anglická umělkyně **Bridget Riley**, která se zpočátku věnovala černobílým kompozicím. Zlomový pro ni byl rok 1967, kdy přešla k barevným variacím, jež jí nabídly nekonečné možnosti. Riley experimentuje s tím, jak se barvy mění v závislosti na jejich okolí. Pracuje s doplňkovými a kontrastními barvami, aby vytvořila iluze pohybu a hloubky, které jsou pro její díla typické. Její práce s barvami zahrnuje vytváření vizuálního pohybu prostřednictvím opakování geometrických tvarů a linií. Tím dosahuje efektu, kdy se barvy a tvary zdánlivě posouvají nebo vlní podle toho, odkud a jak se na ně divák dívá. Bridget Riley si ručně míchá všechny barvy a pracuje velmi precizně. Vývoj jednoho obrazu trvá i několik měsíců, přičemž veškeré barevné plochy byly malovány ručně bez použití mechanických prostředků. Její práce kombinuje hluboké teoretické porozumění barvám a jejich interakcím s vizuálními a emocionálními efekty, které zanechaly silný dojem na diváky.

Mistr matematik, **Jeffrey Steele**, rodák z Anglie, který v počátcích své tvorby studoval kubismus a abstraktní expresionisty. Později však prohlásil: „*Nedůvěřoval jsem záměrnému obcházení myslící části mysli, které gestická malba obnáší. Lásku k filosofii Reného Descarta mě předurčila k racionální a strohé tvorbě.*“ Všechna díla Jeffreyho Steela jsou souborem matematických vztahů, které jsou vybírány intuitivně, ale díky jasným matematickým zákonitostem vznikají harmonická díla, která jsou nezávislá na jakémkoli vnějším objektu nebo emocích umělce. Jeffrey Steele věřil v důležitost řádu a logiky v umění.

Česko – Slovenským průkopníkem na poli Op-artu i kinetismu je **Milan Dobeš**. Kinetismus je umělecký směr, který využívá pohyb jako základní prvek uměleckého díla. Kinetické sochy a objekty se mohou pohybovat díky větru, vodě, elektřině nebo mechanickým zařízením. Cílem kinetického umění je vytvořit díla, která jsou dynamická, interaktivní a neustále se mění.

Milan Dobeš, umělec, který výrazně zazářil na výstavě Documenta 4 v německém Kasselu roku 1968, kde odcestoval s dalšími českými umělci Jiřím Kolářem, Zdeňkem Sýkorou a setkal se zde i s Bridget Riley. Ústředními motivy Dobešovi tvorby jsou pohyb a světlo. Jeho prvním kinetickým objektem byl Pulzující rytmus I., který vytvořil na konci 50. let 20. století. Tento objekt sestrojil Dobeš ještě několikrát. Zásadní roli sehrál na turné American Wind Symphony Orchestra, kde sloužil jako vizuální doprovod hudebního představení. Barevné žárovky a reflexní plochy použil Dobeš i u dalších děl, např. Majáků, souboru tří děl, které vytvořil v 60. letech. Kromě světla a pohybu je důležitým prvkem Dobešovi tvorby také kruh. Nejvýznamnějším dílem, kde použil tento motiv je dílo s názvem Terč.

Zásadní pro umění 20. století bylo zařazování technologií do procesu tvorby. Počítačový mág **Zdeněk Sýkora**, byl jeden z prvních umělců na světě, kteří začali systematicky využívat počítač jako nástroj pro tvorbu uměleckých děl. Již v 60. letech 20. století experimentoval s počítačovými programy a vytvářel abstraktní kompozice, které byly výsledkem složitých algoritmů.

Významný vliv na kinetismus a op art měla umělecká skupina GRAV, která vznikla v 60. letech 20. stol. Její členové byli průkopníky kinetického umění a jejich práce inspirovala mnoho umělců. Díky svému experimentálnímu přístupu a zájmu o nové technologie se skupina GRAV stala jednou z nejvýznamnějších uměleckých skupin 20. století. Charakteristické pro ni bylo zapojení diváka do procesu tvorby, společná práce na uměleckých instalacích a sociální angažovanost. Zejména **Julio Le Parc** byl nejen umělcem, ale také politickým aktivistou. Některá jeho díla měla sociální podtext a vyjadřovala jeho zájem o společenské problémy. Julio Le Parc experimentoval se světelnými projekcemi, díky čemuž získal v roce 1966 hlavní cenu na Bienále v Benátkách. Koncem 70. let se začal věnovat sérii Modulací, které jsou součástí výstavy Pioneers. Modulace na ploše plátna rozehrávají uspořádání technicistních struktur a tubusových tvarů, mezi nimiž prochází či mizí v temném pozadí obrazu paprsek světla. Tento *Via Lucis* se řídí pravidly, která zná pouze Julio Le Parc.

Součástí skupiny GRAV byl také **François Morellet** významný francouzský umělec se proslavil svým jedinečným přístupem ke geometrické abstrakci. Jeho díla, ať už malby, sochy nebo světelné instalace, se všechny vyznačují jednoduchými, často opakujícími se geometrickými tvary, které vytvářejí složité a fascinující vizuální kompozice. Na výstavě Pioneers dominují Morelletovy světelné instalace z neonových trubíc. Dalším ze členů GRAV byl **Jesús Rafael Soto**, významný venezuelský umělec. Soto často pracoval s jednoduchými geometrickými tvary, jako jsou čtverce, kruhy a čáry, které se v jeho dílech opakují a vytvářejí iluzi pohybu.

Blízko ke skupině GRAV měl v 60. letech německý umělec. **Ludwig Wilding**. Díky umělcům ze skupiny GRAF se seznámil s optokinetikou a začal tvořit své první stereoskopické objekty. Základy stereoskopie si Ludwig Wilding osvojil od Williho Baumeistera a z dřívějších objevů Charlese Wheatstona. Dále se však na neprobádaném poli stereoskopie dostal do role průkopníka.

Ve stejném období, kdy tvořil svá stereoskopická díla Wilding v Německu, tak v Itálii **Franco Costalonga** pracuje s různými materiály ve snaze vytvořit trojrozměrné formy díla. Nejikoničtější jsou jeho Chromato - kinetické objekty z přelomu 60. a 70. let. Ačkoli měl Costalonga hluboké zálibení v technice, tak byl toho názoru, že v díle musí převažovat lidský element. *„Všechno je součástí mentální kinetiky, kde se divák aktivně účastní svým pohybem. Myslím si, že o našem vztahu k realitě obecně lze říci, že existuje mnoho pohledů na věci a všechny tyto pohledy mají svůj důvod existence. Život nelze vidět ve statické formě.“*

Jedním z dominantních děl na výstavě Pioneers je kinetický objekt z cyklu Méta – Malevich od **Jeana Tinguelyho**. Díla z tohoto cyklu jsou krabičky čtvercového, nebo obdélníkového tvaru, před nimiž se jakoby vznášejí kovové prvky základních geometrických tvarů. Ty jsou upevněny na jemných drátcích za krabičkou a spojeny dřevěnými nebo kovovými koly o různých velikostech. Když jsou tato kola uvedena do pohybu, objevuje se na ploše nepřetržitá řada nových konstelací. Slovy autora: *„Tomuto mimořádnému novému stroji by trvalo nejméně 10 000 let, než by před našima očima zopakoval stejnou kompozici“*.